

Οι Τέχνες του 18^{ου} αιώνα

The Swing, Jean Honoré Fragonard, 1700s

Επιμέλεια Δανάη Αργύρη, Αγνή Βούρτση, Αδελαΐδα Δριτσώνα

Περιεχόμενα

- Εισαγωγή στις τέχνες του 18^{ου} αι.
- Ροκοκό (γενικά)
 - Στην γλυπτική
 - Στην ζωγραφική
 - Στην αρχιτεκτονική
 - Διάφοροι καλλιτέχνες
- Νεοκλασικισμός
 - γενικά
- Ρομαντισμός
 - γενικά
 - Στην ζωγραφική
 - Στην μουσική
 - Διάφοροι καλλιτέχνες
- Μουσική
- Επίλογος

ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΑ

Ο 18ος αιώνας αντιπροσωπεύει, σε κάθε εκδήλωση του δυτικού πολιτισμού την χρυσή εποχή της λογικής και κατά συνέπεια των μεγάλων κατακτήσεων στο πολιτικό πεδίο και σε εκείνο της γνώσης.

Πολλές και διαφορετικές οι καλλιτεχνικές τάσεις, σε αυτόν τον αιώνα που χαρακτηρίζεται από μία τρομερή ζωντάνια και από τη συχνή μετανάστευση καλλιτεχνών από τη μία χώρα σε μια άλλη.

Ο 18ος αιώνας είναι ένας πολυσύνθετος αιώνας με ποικίλα και αντιτιθέμενα ρεύματα και στοιχεία ύστερου Μπαρόκ, Ροκοκό, Νεοκλασικά και Ρομαντικά.

ΡΟΚΟΚΟ

Είναι ένα καλλιτεχνικό στυλ το οποίο ακολουθεί το μπαρόκ και προηγείται του κλασικισμού. Γεννήθηκε και άνθισε στην Γαλλία κατά το Α' μισό του 18ου αιώνα. Η «αντίληψη» Ροκοκό συναντάται και σε άλλες εποχές και πολιτισμούς. Η λέξη 'Ροκοκό' συνδέεται με το rocaille (=διακοσμητική πέτρα λέξη που χρησιμοποιούσαν για τον χαρακτηρισμό δημιουργημάτων από κοχύλια που στόλιζαν κήπους). Σήμερα χρησιμοποιείται για μια ιδιότυπη μορφή διακόσμησης που περιλαμβάνει λουλούδια και όστρακα. Η καθιέρωσή του συνέπεσε χρονικά με την βασιλεία του Λουδοβίκου ΙΕ' καθώς και με μία γενικευμένη αντίδραση στο αυστηρό ύφος της μπαρόκ αισθητικής.

Η τέχνη και η αρχιτεκτονική του Ροκοκό είχαν φαντασία, πρωτοτυπία, γοητεία και πολυτέλεια.

Το στυλ αυτό προωθούσε μια εικόνα ελαφριάς διακόσμησης ελάχιστα ελκυστική στους κύκλους των διανοούμενων.

Στη ζωγραφική παρατηρείται μια προτίμηση σε θέματα με κομψές φιγούρες σε ειδυλλιακό περιβάλλον, σε δάση, κήπους, να περπατούν να διασκεδάζουν, να παίζουν μουσικά όργανα κτλ., όλα αυτά σε μια ανέμελη ατμόσφαιρα που θυμίζει ή υποβάλλει Θέατρο, αφού οι άνθρωποι στις εικόνες κινούνται και συμπεριφέρονται σαν μαριονέτες ή ηθοποιοί σε σκηνή. Ποτέ Το Ροκοκό δεν κατορθώνει να δώσει έργα μνημειακού χαρακτήρα και πνευματικής έξαρσης ή βαθιάς ψυχολογικής διεξόδου. Μένει μόνο πάνω στην επιφάνεια της ζωής, στο επίπεδο του συναισθηματισμού και του εφήμερου, του πρόσκαιρου του περιστασιακού.

Στην αρχιτεκτονική : Το ροκοκό πρωτοεμφανίζεται στα τελευταία χρόνια της βασιλείας του Λουδοβίκου ΙΔ', αλλά αποκτά τα βασικά του χαρακτηριστικά στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Λουδοβίκου ΙΕ'. Αυτός ο ρυθμός χρησιμοποιείται κυρίως για την εσωτερική διακόσμηση.

Σταδιακά διαδίδεται και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και αναπτύσσεται ιδιαίτερα στη Βαυαρία, την Αυστρία αλλά και την Ιταλία. Στην Πρωσία το ανάκτορο Σανσουσί (Sanssouci) θεωρείται ως το αριστούργημα του φρειδεरिकιάνικου ροκοκό.

Εγκαινιασμένο στην διακόσμηση πολλών δωματίων στο ανάκτορο των Βερσαλλιών, το ροκοκό ξετυλίγει όλη την μεγαλοπρέπεια του σε πολλά κτίρια στο Παρίσι. Στην Γερμανία, Γάλλοι και Γερμανοί καλλιτέχνες ομόρφυναν τα ανάκτορα στο Πότσδαμ, στην Στουτγκάρδη, στην Βιέννη και στο Βύρτσμπουργκ.

Στη γλυπτική: σημαντική είναι η εμφάνιση της πορσελάνης με συμπλέγματα συνήθως δυο φιγούρων (άνδρας-γυναίκα) ή και με μια μόνο φιγούρα.

Γλυπτική ήταν μια άλλη περιοχή όπου το ροκοκό υιοθετήθηκε ευρέως. Étienne-Maurice Falconet (1716-1791) θεωρείται ευρέως ένας από τους καλύτερους εκπροσώπους του γαλλικού ροκοκό. Σε γενικές γραμμές, αυτό το στυλ ήταν εκφράζεται καλύτερα μέσα από λεπτή πορσελάνη γλυπτική παρά την επιβολή μαρμάρινα αγάλματα. Falconet ο ίδιος ήταν διευθυντής του ένα διάσημο εργοστάσιο πορσελάνης στις Σέβρες. Τα θέματα της αγάπης και ευθυμία αποτυπώθηκαν στη γλυπτική, καθώς ήταν τα στοιχεία της φύσης, κάμπτοντας γραμμές και ασυμμετρία.

Καλλιτέχνες

α) ζωγράφοι

Γαλλία :Φραγκονάρ,Βατώ, Σαρντέν, Γκρέζ.

Ιταλία : Τιέπολο, Γκούαρντι, Καναλέτο, Λόνγκι

Ισπανία : Γκόγια

Αγγλία : Χόγκαρθ

Αυστρία και Ν. Γερμανία: Άσαμ, Χόλζερ κλπ.

β) γλύπτες

Γαλλία: Ουντών, Πιγκάλ, Φαλκονέτ

γ) μουσικοί

Μπάχ, Γκλούκ, Χέντελ, Μότσαρτ (ο Μότσαρτ κάνει την μετάβαση από την Προκλασσική στη Κλασική εποχή).

ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ

Στο δεύτερο μισό του δέκατου όγδοου αιώνα ωριμάζει ένα νέο καλλιτεχνικό κίνημα το οποίο, γεννημένο στο πλαίσιο του Διαφωτισμού και του ενδιαφέροντος για την κλασική αρχαιότητα, ονομάζεται νεοκλασικισμός. Ο ίδιος ο όρος δηλώνει την πρόθεση ανάκτησης όχι μόνο της τεχνοτροπίας των αρχαίων στο εικαστικό και αρχιτεκτονικό πεδίο, αλλά και των ηθικών και πολιτικών αξιών τους. Η αρχαιολογία και η σκέψη του Διαφωτισμού βρίσκονται λοιπόν στην βάση μας σειράς από θεωρητικά γραπτά και άλλα έργα που ενδιαφέρουν περισσότερο την Ιταλία και τη Γαλλία, αλλά που δε θα αργήσουν να παρουσιάσουν τους καρπούς τους και στις άλλες

ευρωπαϊκές χώρες όπως και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το κέντρο της επεξεργασίας και διάδοσης της νεοκλασικής τεχνοτροπίας είναι φυσικά η Ρώμη, αρχαία και σύγχρονη πρωτεύουσα, πλούσια σε καλοδιατηρημένα μνημεία εξαιρετικής ιστορικής σπουδαιότητας. Η τεχνοτροπία αυτή άλλωστε είναι και η κατάλληλη απάντηση στην απόρριψη της υπεραφθονίας και της μεγαλορρημοσύνης του μπαρόκ και του ροκοκό, που θεωρούνταν πλέον αναχρονιστικά και ακατάλληλα για να εκπροσωπήσουν τη νέα σκέψη των διαφωτιστών φιλοσόφων.

Ο Νεοκλασικισμός είναι μια τέχνη προγραμματική με αρχές και αυστηρότητα, που πηγάζουν και απευθύνονται στον λόγο και στην νόηση. Για να ανταποκριθεί στις αρχές αυτές, ο Νεοκλασικισμός α. Στρέφεται στην αρχαιότητα τόσο ως μορφή όσο και ως περιεχόμενο και β. Προτείνει την ακολουθία κανόνων, που πηγάζουν αφενός από τους αρχαίους και αφετέρου από την φύση.

Καλλιτέχνες

α) ζωγράφοι

Γαλλία : J. David, Ingres, Gros, Gerard

Γερμανία : Mengs

Αμερική : Benjamin West

β) γλύπτες

Ιταλία : Κανόβα

Δανία : Θόρβαλντσεν

Αγγλία : Φλάξμαν

Γαλλία : Φαλκονέ, Κλοντιόν, Ουντόν

Για τους θεωρητικούς του Νεοκλασικισμού, η γλυπτική είναι η υπέρτατη τέχνη, διότι μπορεί να μιμηθεί την κλασική γλυπτική, που θεωρείται η υπέρτατη τέχνη όλων των εποχών .

γ) αρχιτέκτονες

Γερμανία : Χάνσεν, Τσίλλερ, Γκέρνερ,

Γαλλία : Σουφλώ, Λεντού

Αγγλία : Τσάμπερς, R.Adam

ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Ο όρος romantic χρησιμοποιήθηκε στην Αγγλία για να δείξει τη φαντασιακή και συγκινησιακή απόδραση από την πραγματικότητα και προσδιορίζει ένα ευρύ πνευματικό κίνημα που εξαπλώθηκε στην Ευρώπη μεταξύ του τέλους του 18^{ου} αιώνα και του πρώτου μισού του 19^{ου} αιώνα. Γεννιέται στη Γερμανία μέσα από το έργο των συγγραφέων και διανοούμενων της μόδας <<Sturm und Drang>> , που αντιδρούν στον ορθολογισμό του Διαφωτισμού και στην μίμηση του αρχαίου ιδεώδους του νεοκλασικισμού. Σε σύντομο χρόνο διαδίδεται στην Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες , μέσα από το έργο φιλοσόφων, συγγραφέων, μουσικών και ζωγράφων. Όλοι προασπίζονται τις αξίες του δημιουργικού αυθορμητισμού και της ελεύθερης εκφράσεως του ατόμου, που δεν μπορεί να δεσμευτεί και να περιοριστεί από κανέναν εξωτερικό κανόνα, και αντίθετα επιζητεί να βρει τρόπους να εκδηλώσει τον δικό του εσωτερικό κόσμο και τα βαθύτερα συναισθήματά του. Συγκεκριμένα στην ζωγραφική προνομιακή θέση κατείχε η πνευματική και άλογη διάσταση, που οδηγεί τους καλλιτέχνες σε βαθιά θρησκευτική και φιλοσοφική περισυλλογή το νόημα της ζωής και τον προορισμό του ανθρώπου. Ένα άλλο στοιχείο αφορά την πολιτική στάση: σε αντίθεση με τον κοσμοπολιτισμό του Διαφωτισμού, οι ρομαντικοί καλλιτέχνες, κυρίως στην Ιταλία και στην Γερμανία, αποκαλύπτουν τα ιδανικά της πατρίδας και τις αξίες της λαϊκής παράδοσης και συμμετέχουν ενεργά στα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα της χώρας τους.

Ρομαντισμός στην Ζωγραφική

Το συναίσθημα, η φαντασία, ο λυρισμός αντιτίθενται στην λογική και στην πεζότητα. Το χρώμα είναι πλούσιο, το περίγραμμα αδυνατίζει, η σύνθεση γεμίζει κίνηση και ενέργεια και οι πινελιές είναι ελεύθερες. Οι έντονες και αντιθετικές κινήσεις, οι δραματικές φωτοσκιάσεις, είναι από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της τέχνης αυτής και θυμίζουν σε μεγάλο βαθμό την τέχνη του μπαρόκ. Χαρακτηριστικό είναι το έργο των: Γκόγια (Ισπανία), Τέρνερ (Αγγλία), Ζερικώ και Ντελακρουά (Γαλλία), Φρίντριχ (Γερμανία).

Ο Ρομαντισμός στη μουσική

Αν και ο ρομαντισμός ξεκίνησε ως λογοτεχνικό κίνημα, επηρέασε σημαντικά και τη μουσική. Η ρομαντική μουσική στοχεύει να προκαλέσει τη συγκίνηση και μια περισσότερο ονειρική ατμόσφαιρα. Προς το στόχο αυτό, σημαντικό ρόλο έπαιξε η αντικατάσταση του κλειδοκύμβαλου από το πιάνο, γεγονός που επέτρεψε στους μουσικούς της εποχής να εναλλάσσουν έντονα τις δυναμικές στην ερμηνεία τους. Αρκετά ακόμα όργανα τροποποιήθηκαν με τον ίδιο απώτερο σκοπό. Η ενορχήστρωση της ρομαντικής μουσικής είναι επίσης περισσότερο τολμηρή. Τα ώριμα έργα του Λούντβιχ βαν Μπετόβεν μπορούν να θεωρηθούν ως η αρχή του μουσικού ρομαντισμού, σε αντιπαραβολή με τις πρώτες του δημιουργίες, που ακολουθούν το κλασσικό ύφος

Χαρακτηριστικοί εκπρόσωποι της ρομαντικής περιόδου στη μουσική είναι:

- Λούντβιχ βαν Μπετόβεν
- Φραντς Σούμπερτ
- Νικολό Παγκανίνι
- Φρεντερίκ Σοπέν
- Ρόμπερτ Σούμαν
- Φέλιξ Μέντελσον-Μπαρτόλντι
- Φραντς Λιστ
- Μπέντριχ Σμέτανα
- Ρίχαρντ Βάγκνερ
- Γιόχαν Στράους (στα τέλη της ρομαντικής περιόδου)
- Γιοχάνες Μπραμς (στα τέλη της ρομαντικής περιόδου)

Οι παρτιτούρες των ρομαντικών είναι γεμάτες σημειώσεις σχετικά με την εκτέλεση του έργου έτσι ώστε να μην αφήνουν μεγάλο περιθώριο αυτοσχεδιασμού ενώ ένα είδος που αναπτύσσεται έντονα στην περίοδο αυτή είναι η "Προγραμματική Μουσική". Σε αντίθεση με την "Απόλυτη Μουσική" που στηρίζεται στην καθάρη έμπνευση, η προγραμματική μουσική προσπαθεί να απεικονίσει παραστάσεις ή

συναισθήματα χρησιμοποιώντας τα εκφραστικά μέσα που προσφέρουν τα μουσικά όργανα, όπως αντίστοιχα χρησιμοποιούν οι ζωγράφοι τα χρώματα.

Ρομαντισμός

Το έργο χαρακτηρίζεται από μια δεξιοτεχνική αντίθεση φωτοσκιάσεων που απαθανατίζει τη σκηνή σε μια στιγμή βαθιάς και έντονης συγκίνησης.

Ο Ρωμαίος κοιτά για τελευταία φορά την Ιουλιέτα, που τη θεωρεί νεκρή, λίγο προτού πει το δηλητήριο και τη συναντήσει στον άλλον κόσμο.

Η Ιουλιέτα δεν είναι νεκρή, αλλά έχει πει μόνο ένα ισχυρό υπνωτικό: δυστυχώς ο Ρωμαίος δεν έχει λάβει το γράμμα που τον πληροφορεί για το σχέδιό της να αποφύγει τον γάμο με τον Πάρη. Όταν η Ιουλιέτα ξυπνά, βλέπει τον αγαπημένο της νεκρό και αυτοκτονεί και αυτή.

Στον τάφο της Ιουλιέτας ο Ρωμαίος συναντά τον κόμη Πάρη, τον άνδρα που η κοπέλα έπρεπε να παντρευτεί υπακούοντας στη θέληση του πατέρα της, και μετά από σκληρή μονομαχία τον σκοτώνει.

▲ Χάινριχ Φίσιλι,
Ο Ρωμαίος στο φέρετρό της
Ιουλιέτας, 1809, Ελβετία, συλλογή
Νιρέιφους-Μπεστ.

Καλλιτέχνες

α) ζωγράφοι:

Αγγλία: Τέρνερ, Μπλαϊνκ, Κονσταμπλ

Γαλλία: Γκρό, Ζερικώ, Ντελακρουά,

Ισπανία: Γκόγια,

Γερμανία: Φρήντριχ,

Ελλάδα: Γύζης, Λύτρας, Ράλλης

β) Γλύπτες: Ρύντ, Μπαρύ, Καρπύ

ΜΟΥΣΙΚΗ

Η σημαντικότερη εξέλιξη στην οργανική μουσική κατά το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα ήταν η εμφάνιση της συμφωνίας με τη σύγχρονη μορφή της. Η λέξη χρησιμοποιούταν από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα. Από το 1730 και μετά, τα κομμάτια για ορχήστρα, που χρησιμοποιούνταν αρχικά σαν πρόλογοι σε όπερες, ανεξαρτητοποιήθηκαν και χρησιμοποιούνταν για να επιδείξουν τις νέες, καλύτερα εκπαιδευμένες και πιο δυναμικές ορχηστρικές δυνάμεις που υπήρχαν. Η πλήρης ορχήστρα αποτελείτο από ένα ισορροπημένο τμήμα έγχορδων, ξύλινα πνευστά (φλάουτα, όμποε, οξύαυλους, κλαρινέτα), δύο κορνέτες, δύο τρομπέτες και δύο τύμπανα. Υπήρχε μια ιδιαίτερα καλή ορχήστρα στην Αυλή του Εκλέκτορα του Μανχάιμ στη Γερμανία και αυτή έδινε το ερέθισμα για ορχηστρική μουσική με μεγαλύτερη βαρύτητα και σοβαρότητα, προορισμένη να ακούγεται ανεξάρτητα και όχι σαν υπόκρουση κοινωνικών συναναστροφών. Η μουσική αυτού του είδους, αν και είχε αρχικά τις ρίζες της στις αυλές των γερμανών ηγεμόνων, απέδειξε πολύ σύντομα ότι ασκούσε μεγάλη έλξη στο καλλιεργημένο μεγαλοαστικό κοινό των πρωτευουσών όπως το Λονδίνο και το Παρίσι.

Οι δύο συνθέτες που μεταμόρφωσαν το συναισθηματικό περιεχόμενο της συμφωνίας ήταν και οι δύο Αυστριακοί: ο Γιόζεφ Χάιντν (1732-1809) και ο Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ (1756-91). Συνδύασαν παραδοσιακά και νέα στοιχεία, παρίνοντας την σφιχτή αντίστιξη της μουσικής του Μπαρόκ και ενώνοντάς την με έναν καινούριο συναισθηματισμό με μελωδίες και δραματικά μουσικά εφέ δανεισμένα από τον κόσμο της όπερας.

Η συμφωνία <<Τράγα>> του Μότσαρτ (Κ 504, 1786) και η συμφωνία <<Δίας>> του ιδίου (Κ 551, 1788) στέκονται με επιτυχία ανάμεσα σε δύο κόσμους. Είναι <<αφηρημένη>> μουσική - ο <<Δίας>> για παράδειγμα έχει για φινάλε περίτεχνη φούγκα - και είναι επίσης μουσική <<ψυχαγωγίας>>- η <<Τράγα>> είναι στην πραγματικότητα μια

ουβερτούρα σε ιταλικό στυλ και έχει πολλά χαρακτηριστικά που προοιωνίζουν την όπερα Ντον Τζιοβάνι, που γράφτηκε τον επόμενο χρόνο. Αλλά στο επίκεντρο αυτών των συμφωνιών βρίσκεται ένα βαθύ αν και απροσδιόριστο συναίσθημα. Ο «Δίας» απέκτησε το σημερινό όνομά του, που δεν είναι επινόηση του Μότσαρτ, εξαιτίας της ολύμπιας υψηλοφροσύνης του τόνου του. Γενεές ακροατών βρήκαν παρηγοριά και γαλήνη σε αυτόν. Το γεγονός ότι το έργο αυτού του είδους θεωρούνται πολύ συχνά αρχέτυπα της «κλασικής» μουσικής δείχνει ότι το επίθετο αυτό αποκτά μια νέα και ασαφή έννοια όταν εφαρμόζεται σε μορφές έκφρασης που δεν είναι ούτε λεκτικές ούτε εικαστικές και που έχουν αδύναμες σχέσεις με τον αρχαίο κλασικό κόσμο.

Επίλογος

Συνοψίζοντας θα πρέπει να αναφέρουμε ότι παρόλο που υπήρχαν διάφορες μορφές τέχνης που επηρέαζαν πολλούς καλλιτέχνες εκείνης της εποχής αλλά και πιο σύγχρονους, αρκετοί από αυτούς κρατούσαν τα δικά τους στοιχεία . Γενικά η τέχνη, έχει συμβάλλει σημαντικά στις ζωές των ανθρώπων πνευματικά , αγγίζοντας τις ψυχές τους και ηθικά κάνοντάς τους καλύτερους. Η τέχνη σε κάθε εποχή εξελίσσεται και δεν σταματάει να υπάρχει ακόμα και σε δύσκολους καιρούς , ενώ αντίθετα μπορεί και διαμορφώνεται ανάλογα με το αίσθημα που περιβάλλει τον κόσμο σε σημαντικές χρονικές περιόδους. Αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι στον πολιτισμό κάθε λαού καθώς εκφράζει τις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά του.

Βιβλιογραφία

Ιστορία της τεχνης εκδόσεις electra

Παγκόσμια ιστορία τέχνης και πολιτισμού

Ευρωπαϊκή τέχνη 16^{ος} -19^{ος} αι ανώτατη σχολή καλών τεχνών